

Yayın Geliş Tarihi (Submitted): October/Ekim-2024 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): October/Ekim-2024

Lisansüstü Tezlerde Ziya Gökalp*

Ziya Gökalp in Postgraduate Theses

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Salim DANIŞ¹

Öz

Türk düşünce hayatında en önemli isimlerden biri şüphesiz Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp'in düşünceleri başta sosyoloji olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanında çalışmalara konu olmuş ve Türk düşüncesinde Ziya Gökalp başat bir konumda olmuştur. Sosyoloji kürsüsü 1914 yılında ilk kez Ziya Gökalp tarafından İstanbul Üniversitesi'nde kurulmuş ve Gökalp'in düşünceleri günümüze kadar güncelliğini koruyarak gelmiştir. Bu çalışmada, Ziya Gökalp üzerine yazılan lisansüstü tezler incelenecektir. İnceleme, Gökalp düşüncesinin hangi alanlar, hangi konular ekseninde ele alındığını konu edinecektir. Hangi dönemlerin, konuların baskın olduğu, Ziya Gökalp çalışmalarının hangi Üniversitelerde daha çok yapıldığı, yıllara göre çalışmalarda bir artış veya azalma meydana gelip gelmediği gibi sorular üzerinden Gökalp üzerine yazılan lisansüstü çalışmalar incelenecektir. Ziya Gökalp üzerine yazılmış Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Tez veri tabanında bulunan yüz dört adet lisansüstü tez bulunmaktadır. 1977 – 2024 yılları arasında yayınlanan bu tezler, Sosyoloji, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı, Siyasal Bilimler, Felsefe, Din bilimleri ve Eğitim Bilimleri gibi çeşitli alanlarda ele alınmıştır. Gökalp düşüncesi çeşitli alanlarda lisansüstü tezlere konu olsa da lisansüstü çalışmalar kapsamında en çok incelenen alan sosyoloji olmuştur. En çok çalışma yapılan üniversite dokuz lisansüstü tez ile Marmara Üniversitesi, en çok çalışılan konular Ziya Gökalp'in eğitim, milliyetçilik ve Türkçülük görüşü olmuştur. Bu durum Ziya Gökalp'in Türk sosyolojisinde önemli bir figür olduğu göstermekle birlikte Gökalp düşüncesinin literatürde güncelliğini koruduğunu da göstermektedir. Bu çalışmanın temel iddiası Ziya Gökalp düşüncesinin Türkiye'de güncelliğini koruduğunu ve sosyolojinin yanı sıra diğer bilim dallarında da çalışılmaya başlandığı göstermektir. Bunun yanı sıra Ziya Gökalp üzerine yapılan lisansüstü tezlerden hareketle, Türk sosyolojisine olan ilginin de devam ettiği de savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, Türk Düşünce Hayatı, Lisansüstü Tezler.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

One of the most important names in Turkish intellectual life is undoubtedly Ziya Gökalp. Ziya Gökalp's thoughts have been the subject of studies in many fields of social sciences, especially sociology, and Ziya Gökalp has been in a dominant position in Turkish thought. The sociology department was first established by Ziya Gökalp at Istanbul University in 1914, and Gökalp's thoughts have remained relevant to the present day. This study will examine postgraduate theses written on Ziya Gökalp. The study will focus on which fields and topics Gökalp's thought has been addressed. Postgraduate studies written on Gökalp will be examined based on questions such as which periods and topics are dominant, which universities have conducted more Ziya Gökalp studies, and whether there has been an increase or decrease in studies over the years. There are one hundred four postgraduate theses written on Ziya Gökalp in the Council of Higher Education (YÖK) Thesis database. These theses, published between 1977 and 2024, were addressed in various fields such as Sociology, History, Turkish Language and Literature, Political Sciences, Philosophy,

* Bu çalışmanın ilk hali 04 – 06 Ekim 2024 tarihlerinde Afyonkarahisar'da düzenlenen *Ölümünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji* sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, m.salimdanis@gmail.com

Atf için (to cite): Danış, M. S. (2024). Lisansüstü Tezlerde Ziya Gökalp. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(Ölümünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji Sempozyumu Özel Sayısı), 229-244.

Religious Sciences and Educational Sciences. Although Gökalp's Thought has been the subject of postgraduate theses in various fields, the most studied field within the scope of postgraduate studies has been sociology. The university where the most studies were conducted was Marmara University with nine postgraduate theses, and the most studied subjects were Ziya Gökalp's views on education, nationalism and Turkism. This situation shows that Ziya Gökalp is an important figure in Turkish sociology, and it also shows that Gökalp's thought maintains its relevance in the literature. The main claim of this study is to show that Ziya Gökalp's thought maintains its relevance in Turkey and that it has begun to be studied in other branches of science as well as sociology. In addition, based on postgraduate theses on Ziya Gökalp, it is argued that interest in Turkish sociology continues.

Keywords: Ziya Gökalp, Turkish Intellectual Life, Postgraduate Theses.

Paper Type: Research

Giriş

Ziya Gökalp, Türk düşünce hayatının en önemli şahsiyetlerinden birisidir. “Devlet nasıl kurtulur?” sorusuna bir cevap arayışı olarak ülkemize getirilen sosyoloji ilminin de önde gelen ve hatta kurucusu olarak da anılmaktadır. Gökalp (Kaçmazoğlu, 2013:53; 2022:10), ilk lise seviyesinde sosyoloji dersini 1911 – 1912 yıllarında, o zaman Türkiye sınırları içerisinde olan Selanik’teki İttihat ve Terakki Sultaniyesi’nde vermiş, 1914 yılında ise İstanbul Üniversitesinde sosyoloji kürsüsünü kurmuş ve “ilmi içtima” adıyla sosyoloji dersini okutmaya başlamıştır. Gökalp (Durdu, 2023: 56 – 57), Türkiye’de sosyolojinin kuruluşu ve kurumsallaşmasına en büyük katkıyı veren düşünürlerin başında gelir. Aynı zamanda Gökalp’in sosyolojisi de Türkiye’de Osmanlı son dönemi ile birlikte Cumhuriyet döneminin düşünüş ve eyleyiş biçimlerini etkilemiştir. Modernleşme süreci açısından Gökalp’in düşüncelerine bakıldığı zaman yoğun bir arayışın ve tartışmaların yükseldiği 1910’lu yıllardan Cumhuriyet’e kadar uzanan süreçte sentezci ve eklektik ve kopuş olmaksızın bir yapı dönüşümü hedeflediği görülür. Gökalp, Türkiye’de modern milli bir kimlik ekseninde, aydınların (güzide kesim) öncülüğünde, devlet – toplum bütünleşmesinin sağlanabileceğini düşünmektedir.

Ziya Gökalp, Türk toplumunun Meşrutiyet döneminden beri yaşadığı sorunlara geniş bir açıdan yaklaşan ve uygulanabilir çözüm önerisi sunan bir entelektüeldir. Zamanının önemli bir kısmını ve düşünce gücünü Türkiye’nin kimlik sorunu ve kimlik arayışına çözüm getirmek için harcamıştır (Karakaş, 2017: 184). Saltanat, hilafet, Batılılaşma, halkçılık, demokrasi, siyasi ve ekonomik bağımsızlık, laiklik, eski Türk medeniyeti gibi Cumhuriyet döneminin başat konularını Cumhuriyet öncesinde ele alarak incelemiş bir sosyologdur (Kaçmazoğlu, 2022: 9). Şan’a (2014: 326) göre ise Ziya Gökalp’in tüm düşün hayatına baktığımızda verdiği eserlerin neredeyse tamamının yeni Türkiye’nin kimlik ve uygarlık siyaseti ile alakalı olduğu görülmektedir. Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak temel düsturu etrafında şekillenen tüm eserlerinin aslında onun kültür ve uygarlık (hars ve medeniyet) arasında yaptığı ayrıma dayandığı, tüm çabaların da aslında medeniyet değiştirme durumunun en açık göstergesi olduğu görülmektedir.

Ziya Gökalp, döneminin aydın ve düşünürleri gibi “devlet nasıl kurtulur?” sorusuna cevap aramaya çalışmıştır. Onun temel kaygısı gelişmiş, sanayileşmiş Batı medeniyeti karşısında çökmekte olan devletin kurtarılması, eski güçlü dönemde döndürülmesidir. Gökalp bu sorunun cevabını sosyolojide, Durkheim düşüncesinde arar. Gökalp’e göre (Koyuncu, 2014: 75-78) sosyoloji hem toplumun bilimi hem de toplum için bir bilimdir. Bu nedenle sağlıklı bir toplumun inşası için sosyolojiden istifade edilmelidir. Bu düşünceden hareketle Gökalp’in öncelikli konusu, ülkenin kurtuluşu ve bunun için gerekli olan yeni kimliğin inşasıdır. Gökalp’in metodolojisi ise tümevarımcı akıl yürütmeyi önceleyen, yasa koymaya dönük deney ve gözlem temelli pozitivistizmdir. Aynı zamanda Gökalp’e göre sosyolojinin evrensel ve ulusal olmak üzere iki farklı boyutu bulunmaktadır. Evrensel sosyoloji, medeniyetleri ve kültürleri karşılaştırır, toplumların tabii oldukları kanunları bulmaya çalışır ve kanunlar ışığında toplumlara yön verir. Ulusal sosyoloji ise, ulusların ortak özelliklerini, aynı uygarlık grubuna dahil olan kurumlar arasındaki gizli ve açık farklılıkları, aynı kökenden gelen ulusların ortak geleneğe uyumları, bir ulus

içerisinde grupların uygarlık ve kültür düzeyleri, toplumun kimliği ve temel özelliklerini konu edinir.

Ziya Gökalp, Osmanlının kurtuluşu için sunulan Osmanlıcılık fikrinin başarılamayacağını anlayınca, çözümü Türkçülük ve milliyetçilikte görmüştür. Merkezîyetçi bir yönetim anlayışına sahip olan Gökalp, ülkeyi kurtaracak Batı tipi reformların ancak sivil-asker bürokratlar tarafından gerçekleştirilebileceğine inanmaktadır. Temel hedefi ise, Türk toplumunu Doğu uygarlığından Batı uygarlığına taşımaktır (Kaçmazoğlu, 2022: 12). Yelken'e göre (2014: 42), Gökalp gerçek bir sistem sosyoloğudur. Eserlerinde ilmek ilmek ördüğü bu sistematik "kimlik", "kültür", "medeniyet" tanımlarında ırkçı değildir. "Türkleşmek", "İslamlaşmak" ve "Muasırlaşmak" onun sosyolojisinde basamak basamak birer aşamayken varılması gereken nihai nokta ise "batı medeniyet" dairesinde girmektir. Bu düşünceler doğrultusunda denilebilir ki Gökalp (Karakaş, 2008: 470), dönemsel gelişmelere göre çizgisinde sürekli değişim yaşayan bir düşünürdür. Dolayısıyla kendi düşün yapısında iç tutarlılık arayan ve bunu da belirli bir toplumsal felsefeye dayalı sistematik bir siyasal kuram geliştirerek gerçekleştirmiş ender fikir adamlarımızdan biridir.

Kaçmazoğlu'na göre Gökalp gerek meslekten sosyologlar gerekse üniversite dışı aydınlar tarafından üzerinde en çok inceleme-araştırma yapılan düşünür olmuştur. Necmeddin Sadak, Mehmet İzzet, Mehmet Servet, Halim Sabit, Tekin Alp, Fuat Köprülü, Halil Nimetullah Öztürk, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi önemli düşünürler Ziya Gökalp düşüncesinin izleyicisi/takipçisi olmuştur. Yine Gökalp, Türkiye'de en fazla okunan sosyolog olma unvanını da elinde bulundurmaktadır. Gökalp ayrıca hem II. Meşrutiyet, hem de Cumhuriyet dönemi siyasi çevrelerin teorisyenliğini üstlenmiş ve 1924 yılında ölmesine karşın, ileri sürdüğü görüşleri ile tek partili döneme damgasını vurmuştur (Kaçmazoğlu, 2022: 9). Hem meşrutiyet dönemi hem de cumhuriyet döneminde en etkili düşünür olan Gökalp'in üzerine yüzlerce çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar kitap, makale, eleştiri yazısı ve tezler ekseninde gerçekleşmiş ve birçok alanda Gökalp düşüncesi üzerine eserler otağa konmuştur.

Ziya Gökalp düşüncesi üzerine hatırı sayılır sayıda çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar içerisinde Gökalp üzerine yapılan çalışmaların tahlili yok denecek kadar azdır. Bu çalışma böyle bir amaçla, Ziya Gökalp üzerine yazılan lisansüstü tezlerin istatistiksel ve konu bazında ortaya çıkan eğilimlerin incelemesini el almaktadır. Çalışmada Ziya Gökalp üzerine yazılmış tezlerin yıllara göre dağılımı, üniversite ve enstitülere göre dağılımı incelenecek ardından ise Gökalp üzerine yapılan lisansüstü tezlerde Gökalp düşüncesinin diğer düşünürlerle kıyaslanmalarına yer verilecektir. Son olarak Gökalp üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin en çok hangi konular ekseninde ortaya çıktığı incelenecektir.

1. Yöntem

Bu çalışmada Ziya Gökalp üzerine yazılan tezlerin üniversite, anabilim dalı, içerik itibarıyla incelemesi yapılacaktır. Ziya Gökalp üzerine yazılan tezlerin tespiti için Ulusal Tez Merkezi veri tabanı kullanılmıştır. Başlığında "*Ziya Gökalp*" olan, Ulusal Tez Merkezi veri tabanında görüntülenen 12 doktora 76 Yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 88 adet tez bulunmaktadır. Ancak "*Türk sosyolojisi, Türkiye'de sosyoloji*" başlıkları ve dizin bölümünde "*Ziya Gökalp*" olan, çalışmanın büyük kısmı Ziya Gökalp ile ilgili olan 6 doktora, 10 yüksek lisans tezi daha bulunmuştur. Bu nedenle başlıklar ve konu içeriği ekseninde toplam 19 doktora 85 yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Ziya Gökalp üzerine yapılan tezlerin sayısı 104'ten fazla olmakla birlikte çalışmanın sınırlılığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan tezler olarak belirlenmiştir. Çalışmanın evrenini 1977 yılından itibaren başlayan tez ile 2024 yılı ekim ayına kadar sisteme yüklenen lisansüstü tezleri oluşturmaktadır. 1977 – 2024 yılları arasında sistemde bulunan 104 tez, çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılacak olup literatür taraması, *belirli bir konuda önceden yapılmış çalışmalarda elde edilmiş bilgilerin incelenmesi, önemli noktaların gözden*

geçirilmesi ve özetlenmesini (Gönç Savran, 2012: 129) kapsamaktadır. Önceden yapılmış çalışmaların incelenmesi ve araştırma alanındaki boşlukları ortaya çıkarmak için kullanılan bu yöntem çalışmalar için de geniş açıdan bakılabilmelerini ve buradan derli toplu sonuçlar çıkarılabilmelerini sağlamaktadır.

2. Bulgular

Yıllara Göre Tezlerin Sayısındaki Değişimler

Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan ilk lisansüstü tez 1977 yılına aittir. Hikmet Yıldırım Celkan'ın "*Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi*" adlı doktora tezinin ardından gelen tezin tarihi ise 1985'tir. 1980 öncesinde lisansüstü eğitim tek kademeli olarak, doktora eğitimi biçiminde bulunmaktadır. 1980 öncesi dönemde yüksek lisans programı birçok üniversitede bulunmazken 1981 YÖK kanunu ile lisansüstü öğretim yüksek lisans ve doktora olacak şekilde ayrılmış ve 1982 sonrasında lisansüstü eğitim için enstitüler kurulmaya başlanmıştır. Yüksek lisans şartının getirildiği 1981 YÖK kanunu öncesinde de Ziya Gökalp üzerine tezler yazılmış, bitirme tezi olarak ifade edilen bu çalışmalar araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Ziya Gökalp üzerine Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan ilk yüksek lisans tezi 1985 yılında, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Etem Çalık'ın yapmış olduğu "*Ziya Gökalp'te Türkçülük İslamcılık ve Medeniyetçilik' Anlayışı*" adlı çalışmadır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 1985 – 1990 yılları arasında toplam dört lisansüstü tez yapılmıştır. 1985 – 1990 yılları arasında lisansüstü çalışmalarının az olmasının önemli sebeplerinden birinin 12 Eylül darbesinin yaşanması, darbe hükümetinin 1983 yılına kadar yönetime el koyması olarak ifade edilebilmektedir. Sivilleşme sürecine kadar olan süreçte lisansüstü çalışmalarda durgunluk yaşanmış, 1980 seçimlerinden sonra, enstitülerin ve yüksek lisans programlarının da açılmasıyla lisansüstü genel tez sayılarında önemli artışlar yaşanmıştır. Ulusal Tez Merkezi genel tez istatistikleri de bunu desteler niteliktedir. ²

Tablo 1: Yıllara Göre Lisansüstü Tez Dağılımı

Yıl Aralıkları	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi	Toplam Tez Sayısı
1985 – 1990	4	0	4
1991 – 2000	17	3	20
2001 – 2010	20	1	25
2011 – 2020	28	8	36
2021 – 2024	13	5	18

Tablo 1'de görüldüğü üzere 1985 – 1990 arası yapılan tez sayısı 4'tür. 1991 – 2000 yılları arası yapılan tez sayısı 20, 2001 – 2010 yılları arasında yapılan tez sayısı 25, 2011 – 2022 yılları arasında yapılan tez sayısı ise 36'dur. 1990 sonrasında Ziya Gökalp üzerine yapılan tez sayılarının artmasında Üniversitelerin sayılarında yaşanan artış da önemli bir rol oynamıştır. 1982 yılına kadar 19 olan üniversite sayısı, 1992 yılında 51 devlet, 2 vakıf üniversitesi olmak üzere 53 üniversiteye ulaşmıştır. 2003 yılına kadar ise 53 devlet, 24 vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 77'ye çıkmıştır. Üniversite sayılarının artışı, sosyal bilimler alanındaki bölümlerinin sayılarında ve akademisyen sayılarında da artış sağlamış ve bu artış Türkiye'de lisansüstü çalışmalarında kendisini göstermiştir. 1992 yılında YÖK ve MEB'in YLS (Yurtdışı Lisansüstü Sınavı) bursuyla İngiltere ve ABD gibi ülkelere giden öğrenci ve araştırma görevlilerinin, bursları sonrasında görev yerlerine dönmeleri de sosyal bilim alanında ortaya konulan çalışmaların farklılaşmasına, çeşitlenmesine katkı sağlamıştır (Danış, 2021: 248). Bu

² (Bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikiBilgiler?islem=2>)

çeşitlenme kendisini Ziya Gökalp alanında yapılan tezlerde de kendisini göstermiş ve Ziya Gökalp üzerine birçok farklı konuda lisansüstü çalışmalar yapılmıştır.

On yıl aralıklarla ele alınan zaman dilimleri göz önünde bulundurulduğunda her geçen gün Ziya Gökalp üzerine yapılan çalışma sayısı artmaktadır. Bu artışta Üniversitelerin, Lisansüstü eğitim imkanlarının artmasının yanı sıra Ziya Gökalp düşüncesinin farklı disiplinlerde ele alınmasının da etkisi bulunmaktadır. Ziya Gökalp üzerine yapılan çalışmalarda yaşanan artış, Gökalp'in düşüncelerinin sosyal bilimler alanında güncelliğini koruduğunu ve Gökalp düşüncesine olan ilginin devam ettiği olarak da yorumlanabilmektedir.

Üniversiteler ve Anabilim Dallarına göre Tezlerin Dağılımı

Ziya Gökalp üzerine birçok üniversitede lisansüstü tez yapılmıştır. Ancak bazı üniversitelerin Ziya Gökalp literatürüne katkısı daha baskın bir biçimde görünmektedir. Ziya Gökalp üzerine en çok tez yapılan üniversite Marmara Üniversitesi olmuştur. Marmara Üniversitesinde biri doktora olmak üzere toplam dokuz lisansüstü tez yapılmıştır. Ardından Gazi Üniversitesinde biri doktora olmak üzere sekiz lisansüstü tez, Ankara Üniversitesinde ikisi doktora olmak üzere yedi lisansüstü tez yapılmıştır. Üç doktora üç yüksek lisans tezi ile Atatürk Üniversitesinde altı tez üretilmiş ve Ziya Gökalp üzerine en çok doktora tezi üreten üniversite olmuştur. En çok lisansüstü tezlerin neden bu üniversitelerde yapılmış olduğu sorusuna binaen tezlerin danışmanlıklarını yürüten öğretim elemanları incelenmiş olsa da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak Marmara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi 1960 öncesinde kurulan üniversitelerdir. Bu nedenle Ziya Gökalp üzerine en çok tez çalışması üretilen üniversitelerin anlamlı bir ortak noktası olmadığı söylenebilir.

Tablo 2. Üniversitelere Göre Lisansüstü Tez Dağılımı

Üniversite	DR /YL Tez sayısı	Toplam	Üniversite	DR /YL Tez sayısı	Toplam
Marmara Üni.	1/8	9	Yıldız Teknik Üni.	0/3	3
Gazi Üni.	1/7	8	Selçuk Üni.	1/2	3
Ankara Üni.	2/5	7	Cumhuriyet Üni.	0/3	3
Atatürk Üni.	3/3	6	Süleyman D. Üni.	1/2	3
ODTÜ	0/4	4	Dokuz Eylül Üni.	0/2	2
Erciyes Üni.	2/2	4	Fırat Üni.	0/2	2
Hacettepe Üni.	2/1	3	Hitit Üni.	0/2	2
N. Erbakan Üni.	0/3	3	Sütçü İmam Üni.	0/2	2
Sakarya Üni.	0/3	3	Kırıkkale Üni.	0/2	2
İstanbul Üni.	0/3	3	Muğla Üni.	0/2	2

Ziya Gökalp üzerine birçok alanda çalışmalar, lisansüstü tezler yapılmış olmasının en önemli sebebi devletin “nasıl kurtarılacağı”nın yanı sıra Gökalp'in toplumsal, edebi, eğitim ve çeşitli alanlara dair önemli görüşler ortaya koymuş olmasındandır. Gökalp üzerine en çok çalışma yapılan ana bilim dalı 26 tez ile sosyoloji olmuştur. Gökalp'in öncelikle bir sosyolog olması, ilk sosyoloji kürsüsünü kuran kişi olması ve sosyoloji alanında hala değerli fikirleri olması nedeniyle en çok çalışmanın sosyoloji anabilim dalında yapılmış olması normaldir. İkinci sırada ise felsefe ve din bilimleri anabilim dalı, 18 tez ile bulunmakta, üçüncü sırada ise eğitim bilimleri (eğitim bilimleri, Türkçe eğitimi, ortaöğretim eğitimi ve ilköğretim) anabilim dalı 14 çalışma ile bulunmaktadır. Sonraki bölümde değinileceği üzere Ziya Gökalp'in düşünceleri ve ortaya koyduğu eserler sonucunda Gökalp üzerine çok çeşitli konularda ve alanlarda tezler üretilmiştir.

Gökalp üzerine üretilen tezlerin çeşitliliği anabilim dalları üzerine de yansımış, sırasıyla sosyoloji, felsefe ve din bilimleri, siyaset ve kamu yönetimi, Türk dili ve edebiyatı, siyaset ve kamu yönetimi, Türkçe eğitimi, tarih, siyaset ve uluslararası ilişkiler, hukuk, iktisat, çalışma ekonomisi, temel İslam bilimleri gibi birçok anabilim dalında çalışma ortaya konmuştur. Aşağıda bulunan tablo Ziya Gökalp üzerine yazılmış tezlerin anabilim dallarına göre ayrımını ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Anabilim Dallarına Göre Lisansüstü Tez Dağılımı

Anabilim Dalı	Tez Sayısı
Sosyoloji A.B.D.	26
Felsefe ve Din Bilimleri A.B.D.	18
Eğitim Bilimleri A.B.D.	14
Siyaset ve Kamu Yönetimi A.B.D.	10
Tarih A.B.D.	8
Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D.	6
Felsefe A.B.D.	5
Siyaset ve Uls. İlişkiler A.B.D.	4
İktisat A.B.D.	2
Temel İslam Bilimleri A.B.D.	2
Çalışma Ekonomisi A.B.D.	1
Kamu Hukuku A.B.D.	1

Tezlerin Ağırlıklı Çalışma Konuları

İmparatorluk sürecinden ulus devlete geçiş döneminde yaşayan Gökalp'in bunalımlar ve karşılaşılan sorunların da etkisiyle sosyolojik, kültürel ve siyasal açıdan Türk toplumu ve Türk kültürü üzerine ortaya koymuş olduğu teori ve değerlendirmeler bugün bile gerçekliğini devam ettirmektedir. Zira Gökalp'in siyasi, dini ve kültürel düşünce ve önerileri yeni kurulan Cumhuriyet ile birlikte yaşama geçme olanağı bulmuş (Gürsoy ve Çapçioğlu, 2006: 98), Gökalp'in Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki dönemde de başrollerde olması kendisinin Türk düşünce tarihi literatüründe en etkili isimlerden biri olmasında etkili olmuştur. Gökalp ortaya koyduğu eserler ile birçok farklı alanda çalışma – inceleme konusu olmuş ve güncelliğini korumuş bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır. Lisansüstü tezlerde de bu duruma bir paralellik görünmekte, her geçen yıl farklı konular ekseninde Gökalp'in düşünceleri üzerine çalışmalar üretilmektedir.

Ziya Gökalp üzerine ortaya çıkan lisansüstü tez literatürünün nicelik açısından önemli bir boyuta ulaşmasının yanı sıra nitelik anlamında da belirli bir zenginliğe ulaştığı iddia edilebilmektedir. Gökalp üzerine çok çeşitli konularda çalışmalar yürütülmüş ve bunun sonucunda zengin bir literatür oluşmuştur. Ziya Gökalp'in eğitim düşüncesi lisansüstü çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Üç doktora tezi ve on dört yüksek lisans tezi eğitim konusu ekseninde ele alınmış olup, Gökalp'in eğitim sosyolojisi /kuramı (Tekerek, 2024; Doğan, 2022; Zengin, 2021; Öztürk, 2010; Ulubey, 2008; Uçak, 2008; Solak, 2001; Celkan, 1977), din eğitimi üzerine görüş ve etkileri (Emen: 2022; Kocaman: 2004; Telli: 2003; Aksu:1989) incelenmiştir. Bunun yanı sıra Gökalp'in edebi eserleri değerler eğitimi, kadın ve çocuk eğitimi (Ertürk: 2023, Yılmaz: 2012, Özer, 2007) gibi konular eksenince incelenmiştir. Ziya Gökalp ve Eğitim konusunda 2000 – 2010 6 lisansüstü tez ve 2020-2024 yılları arasında 7 lisansüstü tez üretilmiştir. Üniversitelerin özellikle eğitim bilimleri anabilim dallarında üretilen çalışmalar sonucunda Ziya Gökalp üzerine en çok çalışılan konu Gökalp'in eğitim düşüncesi olmuştur.

Lisansüstü tezlerde en çok ele alınan bir diğer konu ise Ziya Gökalp'in milliyetçilik, Türk milliyetçiliği düşüncesi olmuştur. İki doktora tezi olmak üzere toplam on tez bu alanda

yazılmıştır. Gökalp'in Milliyetçilik düşüncesi Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı, M. Kemal Atatürk, Erol Güngör Hüseyin Nihal Atsız Alparslan Türkeş, Mümtaz Turhan, Yılmaz Özakpınar ve Satı Bey gibi milliyetçi isimlerle birlikte ele alınmış, karşılaştırılmıştır (Toper: 2020; Erkan: 2020; Taibi: 2018; Aydın: 2017; Oğuz: 2012; Duran: 2011; Balkanlı: 2010). Milliyetçilik alanında Sedanur Erdoğan'ın "*Türk Siyasal Hayatında Türk Milliyetçiliği Bağlamında Kadın Söylemi (Ziya Gökalp, Hüseyin Nihal Atsız, Alparslan Türkeş)*" isimli Yüksek lisans tezi konu itibarıyla diğerlerinden farklı bir problematik belirlemesi nedeniyle özgün bir çalışma olarak değerlendirilebilmektedir.

Ziya Gökalp'in Türkçülük görüşleri lisansüstü tezlerde ön plana çıkan bir diğer konu olmuştur. Toplam on yüksek lisans tezinde Gökalp'in Türkçülük anlayışı farklı bağlamlarda ele alınmış, Yusuf Akçura, Said Halim Paşa, M. Akif, Baha Tevfik ve Filibeli Ahmet Hilmi gibi Türkçü, İslamcı düşünürlerle karşılaştırılmıştır. Bunun yanı sıra batıcılık, İslamcılık ve Garbiyatçılık (Oksidentalizm) üzerine Ziya Gökalp'in düşüncelerinin incelendiği sekiz lisansüstü tez bulunmaktadır. Bu konuda ise Niyazi Berkes, Abdullah Cevdet ve Erol Güngör gibi isimlerin düşünceleri ile Gökalp düşüncesi karşılaştırılmıştır.

Din sosyolojisi ve din konusunda da Gökalp üzerine yazılmış dokuz çalışma bulunmaktadır. Din anlayışı, din ve değişim, dine yaklaşım (Uğurlu, 2019; Yaşar, 2011; Akyul, 2007; Aydın, 2002; Aydemir, 1991; Albayrak, 1991) gibi problematiklerle Gökalp düşüncesi ele alınmıştır. Mahmut Erdil'in (2021) doktora tezi "*Türk sosyologlarının tasavvuf çalışmalarında problematik alanlar Ziya Gökalp, Erol Güngör, Fehmi Sabri Ülgener ve Amiran Kurtkan Bilgiseven örneğinde*" isimli doktora tezi bu alanda dikkat çeken bir tez olarak değerlendirilebilmektedir.

Ziya Gökalp'in düşünceleri siyaset alanında ise devlet siyaset düşüncesi, ulus inşa süreci, din-devlet ayrımı, gayrimüslim azınlıklar, iktidarın meşruiyet kaynağı, bilim ve siyaset anlayışı (Övüç Çatal, 2022; Tur, 2019; Chun, 2015; Ersal, 2011; Yiğit, 2006; Duman, 1998) gibi konular ekseninde ele alınmıştır. Siyaset üzerine Gökalp düşüncesi farklı konularda ele alınmış ve bu konuda da hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur. Gökalp felsefe alanında da çalışmalara konu olmuş, kültür felsefesi, devlet felsefesi, töre ve ahlak felsefesi (Dumlupınar, 2023; Öner, 2022; Gümüş, 2022; Karaşahan, 2017; Akbaş, 2002) ekseninde çalışmalar ortaya çıkmıştır.

Ziya Gökalp sadece düşünceleri ekseninde değil, ortaya koyduğu edebi eserlerle de lisansüstü çalışmalarına konu olmuştur. Türk dili edebiyatı ve eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmalarda Gökalp'in şiir, masal ve mektupları incelenmiş ve değerler eğitimi, vatan mefhumu, mitolojik unsurlar (Ateş, 2004; Özdemir, 2010; Kaya, 2021; Namazova, 2017; Şahin, 2015; Yıldız, 2015) gibi konularla ele alınmıştır. Edebi eserlerde dil, milli kültür, aidiyet, toplumsal kaygı temalar da çalışılmıştır.

"Sosyoloğu olmayan bir kavim yürüyeceği doğru yolu tayin edemez." yaklaşımına sahip olan Gökalp, sosyolojinin Türkiye'de doğup gelişmesinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Bu özelliğiyle Osmanlı döneminde ittihat ve Terakki iktidarının politikalarının şekillenmesine, Cumhuriyet döneminde ise Cumhuriyet Halk fırkasının bakış açısının oluşmasına önemli katkılarda bulunmuştur (Karakaş, 2008: 470). Ortaya koyduğu katkılardan dolayı Türkiye'de sosyoloji alanında Ziya Gökalp etkisi kısmen devam etmekte olup, bu alanda yapılan çalışmalar bunun göstergesi niteliğinde görülmektedir. Sosyoloji alanında fikirlerinin yanı sıra Gökalp, Türk sosyolojisi bağlamında da çalışmalara konu olmuştur. Doğan'ın (1994) "*Cumhuriyet Öncesinde Türkiye'de Sosyolojinin Doğuşu*", Ocakçıoğlu'nun (1999) "*Ziya Gökalp ve Erol Güngör Çizgisinde Türk Sosyolojisi*", Serim'in (2000) "*Türk Sosyolojisinde Ziya Gökalp Geleneği ve Mustafa E. Erkal*", ve Demircioğlu'nun (2019) "*Türkiye'de Siyaset Ve Düşünce Çevreleri İlişkisi Bağlamında Sosyolojik Düşüncenin Oluşumu ve Ziya Gökalp*", Turğut'un (2021) "*Türk Sosyolojisinin Disiplinel İnşası: Aktörler, Dönemler ve Temalar*" adlı çalışmaları bu alanda yapılmış lisansüstü tezlerdir.

Cumhuriyet dönemi Türk sosyolojisi Ziya Gökalp'in izlerini yoğun bir biçimde taşır. Gökalp'in düşünceleri Türk sosyologları için önemli bir model olmuş ve düşüncesi takipçileri ile karşı kutupta yer alanlar olmuştur (Durdu, 2023: 55). Toprak'ın da belirttiği gibi ülkede Ziya Gökalp merkezli bir tür sosyolojizm ve solidarizm hüküm sürmüştür (2020: 127). Ancak Gökalp'in özellikle Türk sosyolojisine olan etkileri, Gökalp'in düşüncelerinin takipçileri, -oluşmuşsa- böyle bir gelenekte süreklilik veya kopuşların olup olmadığı gibi çeşitli konularda Gökalp ve Türk sosyolojisi üzerine yapılacak lisansüstü çalışmalar için literatür açığı bulunmaktadır. Gökalp'in görüşleri üzerine önemli ölçüde literatür oluşmuşsa da özellikle yakın dönem Türk sosyolojisinde Gökalp'in yerini ifade edecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Tezlerde Ziya Gökalp ile Diğer Düşünürlerin Karşılaştırılması

Türkiye'de sosyolojinin akademik tarihi en temelde Ziya Gökalp'in çalışmalarıyla başlar. Türk sosyolojisinin sonraki dönemlerde şekillenmesinde yine Gökalp'in belirgin bir etkisi, merkezi bir rolü bulunmaktadır. Bu etki ise sosyolojinin alacağı biçimin buyurgan bir biçimde ifade edilmiş olmasından kaynaklanmamaktadır. Aksine, çeşitli dönemlerde Türk sosyolojisinin aldığı yeni biçimler, Ziya Gökalp'in sosyolojik düşüncelerinin eleştirisi, Gökalp düşüncesinin suçlamalara maruz bırakılması üzerinden -dolaylı bir biçimde- oluşturulmaya çalışılmıştır (Bulut, 2005: 91). Ziya Gökalp ortaya koyduğu fikirler ile kendisinden sonraki birçok düşünürü etkilemiş bir şahsiyettir. Gökalp'in sosyoloji, siyaset, eğitim ve edebiyat gibi birçok alanda ortaya koyduğu düşünceler lisansüstü tezlerde kendi dönemindeki düşünürler ve kendisinden sonraki düşünürlerle kıyaslanması şeklinde karşılaştırmalara konu olmuştur. Lisansüstü tezlerde Gökalp'in düşünceleri birçok düşünürün fikirleriyle kıyaslanmış, aradaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. 104 lisansüstü tezin 42'sinde bu karşılaştırmalara rastlanmaktadır.

Türkiye'de düşünce genel anlamda milliyetçi ve İslamcı düşünürlerden beslenmiştir. Bu düşünürler kendilerini -ideolojik ya da değil- muhafazakâr olarak nitelemeseler de İslam, millet, tarih, kültür ve gelenek vurgularından ötürü muhafazakâr düşünceye katkı sağlamışlardır. Erol Güngör de düşünceleri kapsamında yalnız başına muhafazakâr, İslamcı veya milliyetçi olarak tanımlanamasa da sağ düşünce dünyasına önemli katkılar sunan bir düşünür olarak değerlendirilmektedir (Karaaslan ve Nacak, 2014: 59). Tezlerde Gökalp ile en çok karşılaştırılan kişi yedi tez ile Erol Güngör olmuştur. Erol Güngör tasavvuf, batılılaşma, Türk modernleşmesi, ulus devlet düşüncesi, dine yaklaşım, dini dönüşüm, Türk sosyolojisi bağlamlarında Ziya Gökalp ile karşılaştırılmıştır. Erol Güngör yukarıda ifade edildiği üzere milliyetçilik, muhafazakarlık bağlamında Ziya Gökalp ile karşılaştırılmış ve genelde milliyetçilik çerçevesinde ele alınmıştır.

Erol Güngör'den sonra fikirleri Ziya Gökalp ile karşılaştırılan ikinci kişi Yusuf Akçura olmuştur. Beş tezde Akçura ile Gökalp Türk milliyetçiliği, ulus inşa süreci, milliyetçilik anlayışı ve Türkçülük anlayışı ekseninde karşılaştırmaya konu olmuştur. Yusuf Akçura Türk milliyetçiliğinin önemli düşünürlerinden biri olmakla birlikte "*Üç Tarz-ı Siyaset*" adlı eseri günümüze kadar ilgi göyerek gelmiştir ve çalışmalara konu olmaya devam etmektedir.

Ziya Gökalp ve Prens Sabahaddin, Türk sosyoloji tarihinde iki önemli figürdür. Gökalp ve Prens Sabahattin'in etkilendikleri akımlar ve ortaya koydukları fikirler kendilerinden sonra gelen sosyologları da etkilemiş ve Türk sosyoloji tarihinde iki akım halini almıştır. Osmanlı'nın kurtuluş reçetesinin arayışı sürecinde ve sonrasında Cumhuriyet döneminde Gökalp ve Prens Sabahaddin'in düşünceleri ilgi odağı olmaya devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde özellikle liberal politikaların gündeme geldiği dönemler yeniden ilgi odağı olan Prens Sabahaddin'in görüşleri lisansüstü tezlerde de Gökalp düşünceleri ile kıyaslamalara konu olmuştur. Ziya Gökalp ve Prens Sabahaddin eğitim ve sosyolojik anlayış ekseninde lisansüstü tezlerde karşılaştırılmıştır. Bunun yanı sıra Prens Sabahaddin'in bulunduğu neredeyse her tezde Gökalp'e de değinilmektedir.

Bu üç ismin yanı sıra Said Halim Paşa devlet düşüncesi ve kadına bakış konuları ekseninde karşılaştırılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, İsmail Gaspiralı, Mehmet Akif, Abdullah Cevdet,

Mümtaz Turhan ve Cemil Meriç de ikişer lisansüstü tezde Ziya Gökalp ile karşılaştırmaya konu olmuştur. M. Kemal Atatürk milliyetçilik; İsmail Gaspıralı Türk milliyetçiliği, eğitim anlayışı; M. Âkif millet kavramı; Abdullah Cevdet batılılaşma, Mümtaz Turhan Türk modernleşmesi, ulus devlet anlayışı ve Cemil Meriç aydın/modernleşme ve kültür/medeniyet düşünceleri çerçevesinde lisansüstü tezlerde Gökalp ile karşılaştırılmıştır. Bu isimlerin yanı sıra birer çalışmada Gökalp düşüncesi Yahya Kemal, Ömer Seyfettin, Bahtiyar Vahapzâde, Sabri Ülgener, A. Kurtkan Bilgiseven, Yılmaz Özakpınar, Baha Tevfik, Filibeli Ahmet Hilmi, Satı Bey, İsmail Gaspıralı, Hüseyin Kazım Kadri, Ali Şeriatî, Mustafa Erkal, Farabi, Niyazi Berkes, Orhan Türkdoğan gibi düşünürlerle karşılaştırılmış veya birlikte ele alınmıştır.

Karşılaştırmalara konu olan kırk iki tezden ve karşılaştırılan isimlerden de anlaşılacağı üzere Ziya Gökalp genel olarak Türkçü, Milliyetçi ve İslamcı fikir adamlarıyla karşılaştırılmış ve bu alanlarda görüşlerin benzerliği, farklılığı ve eleştiriler ele alınmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Ziya Gökalp, Osmanlı'nın son dönemi ve erken Cumhuriyet döneminin en etkin düşünürüdür. Gökalp'in bu etkisi yaşamından sonra da devam etmiş ve Gökalp düşüncesi sosyoloji alanında önemli bir yer edinmiştir. Öyle ki Türkiye'de sosyoloji üzerine konuşmak, çalışmak Ziya Gökalp üzerine konuşmayı, çalışmayı gerekli kılmaktadır. Gökalp'in Türk sosyolojisi alanında ortaya koyduğu çalışmalar, imparatorluğu kurtarma çabası içinde ortaya koyduğu fikirler ve sonrasında Cumhuriyetin kuruluşunda oynadığı etkili rol dolayısıyla hala önemini korumaktadır. Türkiye'nin düşünce, siyaset ve sosyal alandaki problemlerine ilişkin çözüm arayanların Ziya Gökalp düşüncesine yönelmeleri de bu nedendir. Gökalp sosyolojisinde, kuramsallaştırmalarında eksiklikler sorunlar mutlaka bulunmaktadır. Ancak Ziya Gökalp ve döneminin düşünürleri çökmekte olan bir imparatorluğun içinden, zorlayıcı ve güç bir dönemde çözüm arayışı odaklı düşünceler ortaya koymuştur. Bu düşünceler pratik bir fayda odaklı ortaya koyulmuş olmakla birlikte Gökalp'i döneminin düşünürlerinden ayıran en önemli özellik, Onun Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da düşünceleriyle en etkili kişilerden biri olmasıdır.

Lisansüstü tezler üzerine yapılan inceleme Ziya Gökalp'in sadece Türk sosyolojisi alanında değil aynı zamanda eğitim, tarih, siyaset bilimi ve Türk dili edebiyatı gibi birçok alanda çalışıldığını ve ilgi gördüğünü göstermektedir. Her ne kadar Ziya Gökalp bir sosyolog olarak görülse de düşünceleri Türkiye'de sosyal bilimin birçok alanında çalışmaya konu olmuştur. Ulusal Tez merkezi ekseninde yapılan başlık, dizin ve içerik aramasında bulunan, Ziya Gökalp üzerine yazılan yüz dört tezin anabilim dalı ve konu dağılımına bakıldığında bu durum daha net bir şekilde görülmektedir. Türkiye'nin elli farklı üniversitesinde Ziya Gökalp üzerine lisansüstü tez üretilmiştir. Bu durum Ziya Gökalp'in Türk akademisi için ortak bir değer haline geldiğini ve klasik bir düşünürümüz haline geldiğini göstermektedir. Gökalp üzerine sadece on altı farklı anabilim dalında lisansüstü tezler yazılmış ve burada ilk beş anabilim dalı sosyoloji, felsefe ve din bilimleri, eğitim bilimleri, tarih, Türk dili ve edebiyatı olmuştur. Yapılan lisansüstü tezlerin kırk ikisi karşılaştırmalı tezlerdir. Ziya Gökalp'in düşünceleri yedi lisansüstü tezde Erol Güngör'ün düşünceleri ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalı tezlerde ikinci isim ise beş lisansüstü tez ile Yusuf Akçura olmuştur. Lisansüstü tezlerde M. Kemal Atatürk, Prens Sabahaddin, Mehmet Akif, Abdullah Cevdet, Mümtaz Turhan, Said Halim Paşa ve Cemil Meriç de ikişer tezde Gökalp ile karşılaştırılmıştır.

Ziya Gökalp üzerine yapılan lisansüstü tezlerin içerik kapsamında incelenmesinde en çok eğitim, milliyetçilik ve Türkçülük konuları kapsamında çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Gökalp'in eğitim sosyolojisi /kuramı, değerler eğitimi, din eğitimi üzerine görüş ve etkileri eğitim konusundaki lisansüstü çalışmaların temel problematiğini oluşturmuştur. Milliyetçilik ve Türkçülük konularında yapılan tezler ise Ziya Gökalp'in düşüncelerini vermekle birlikte bir kendi dönemindeki veya kendisinden sonraki dönemlerde bulunan milliyetçi/Türkçü düşünürlerin

fikirleriyle kıyaslanarak ele alınmıştır. Bu konuların yanı sıra Ziya Gökalp'in batılılaşma düşüncesi, İslamcılığa yaklaşımı, din anlayışı, devlet-siyaset / din-devlet anlayışı, felsefi yaklaşımları en çok çalışılan konular olmuştur. Aynı zamanda Gökalp'in edebi eserleri çeşitli biçimlerde incelemelere konu olmuştur.

Ziya Gökalp Türkiye'de ilk sosyoloji kürsüsünü kuran ve ortaya koyduğu eserlerle özellikle Cumhuriyetin ilk döneminde en çok etkilenilen ve üzerine konuşulan düşünür olmuştur. Gökalp'in Türk sosyolojisindeki etkisini, sosyoloji alanında birçok önemli düşünürün onun üzerine çalışma yapmış olmasından anlamak mümkündür. Bu etki lisansüstü tezlerde de kendisini göstermiş, sosyoloji alanının yanı sıra Türk sosyolojisinde Gökalp'in yerini ifade eden birçok tez çalışması yazılmıştır. Bu durum Türk sosyolojisine olan ilginin devam ettiğini göstermekle birlikte, Gökalp'in Türk sosyolojisindeki yerini ifade edebilecek lisansüstü tez literatürünün doygunluğa ulaştığını göstermemektedir. Gökalp düşünce geleneği, bu geleneğin sürekliliği / kopuşları ve Ziya Gökalp düşüncesinin takipçilerindeki dönüşümler gibi birçok alanda lisansüstü çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Literatürde var olan eksikliklere rağmen, lisansüstü eğitimin yaygınlaşması ve akademide Ziya Gökalp'e gösterilen ilgi lisansüstü tez literatürünün nitelik ve nicelik bakımından artarak devam edeceğine dair geleceğe ümitle bakmayı mümkün kılmaktadır.

Ziya Gökalp Lisansüstü Tez Bibliyografyası

Acet M.T. (2014). *Ziya Gökalp'ta Din ve Milliyetçilik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Açıkel, F. (1995). *The Discourse of Good in Politics* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Akbaş, M. (2002). *Ziya Gökalp Düşüncesinde Töre ve Ahlakın Felsefi Temelleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Aksu, M. H. (1989). *Ziya Gökalp'in Eğitim ve Din Eğitimi ile İlgili Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Akyul, N. (2007). *Ziya Gökalp'e Göre Din ve Değişim* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara

Alagöz, H. (2006) *The Position of Non-Muslim Minorities in Turkey in Ziya Gökalp's Thought System* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Albayrak, K. (1991). *Eski Türk Dini Tarihi Açısından Ziya Gökalp'in Eserlerinin Tedkiki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Alperen, A. (1998). *Çağımız İslam Dünyasında Modernleşme Hareketleri Ve Türkiye'deki Etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Ateş, M. (2004). *Ziya Gökalp'in Çocuk Edebiyatıyla İlgili Görüşleri ve Eserleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.

Atıcı, M. (1998). *Ziya Gökalp'e Göre 'Gelenek'* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aydemir, S. (1992). *Ziya Gökalp'in Eserlerinde Din Sosyolojisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Aydın, A. (2017). *Ulusal Hareketin Üç Lideri Yusuf Akçura, Ziya Gökalp ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Aydın, E. (1995) *The Rise of Turkish National Identity* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Aydın, G. 2006 *Sosyal Bütünleşmenin Sağlanması Sürecinde Ziya Gökalp Ve Orhan Türkođan'da Dilin Fonksiyonları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Aydın, M. (2002). *Ziya Gökalp'te Teolojik Yenilenme ve Sosyal Teoloji* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Balkanlı, N. (2010). *Cumhuriyet Dönemi'nde Milliyetçi Düşüncede Dini Dönüşümler: Ziya Gökalp Ve Erol Güngör Ekseninde Bir İnceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bousjin, M. A. (1999). *Tarihe Bakış Açısından Ziya Gökalp ve Ali Şeriatî Sosyolojilerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Can, A. (2002). *Ziya Gökalp'te Fıkıh-Sosyoloji İlişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Can, Z. (1998). *Ziya Gökalp ve Batılılaşma* (Yayımlanmamış doktora tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Celkan, H. Y. (1977). *Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi*, (Yayımlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Chun, D. (2015). *Ziya Gökalp's Separation of Religion and State: A Comparison With American and French Models* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Sabancı Üniversitesi, İstanbul.

Çalık, E. (1985). *Ziya Gökalp'te 'Türkçülük İslamcılık ve Medeniyetçilik' Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çelik, İ. (2011). *Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi Akımı* (Yayımlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Çetin, A. (2019). *Türkçülerin Din Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Çiftçi, M. (2021). *Kafkas Milliyetçiliğinin Anadolu'ya ve Orta Asya'ya Etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Iğdır Üniversitesi, Iğdır.

Dalgı, O.K. (2018). *Ziya Gökalp'in Türk Milli Kimliği Algısı ve Türkçülük Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Mersin Üniversitesi, Mersin.

Değervalp, A. (2012). *Meşrutiyet Dönemi Aydınlarında Batılılaşma Tartışmaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Demir, S. (2020). *II. Meşrutiyet Döneminde Türkçüler ve İslamcılık* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Trakya Üniversitesi, Edirne.

Demircioğlu, Z. (2019). *Türkiye'de Siyaset ve Düşünce Çevreleri İlişkisi Bağlamında Sosyolojik Düşüncenin Oluşumu ve Ziya Gökalp* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Demirçelik Korkut, F. (2008). *Ziya Gökalp'in Yaşamı, Yapıtları, Fikirleri, Uygulamaları ve Türk Toplumsal Yaşamına Katkıları: (Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İnönü Üniversitesi, Malatya.

Deniz, A. (2024). *Diyarbakirli Kimlikler Bağlamında Ziya Gökalp*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin.

Deveci, M. (2021). *Meşrutiyet Döneminde Üç Düşünürümüz (Baha Tevfik, Ziya Gökalp ve Filibeli Ahmet Hilmi)'ün Görüşleri Bağlamında Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık*.

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Doğan, H. (1994). *Cumhuriyet Öncesinde Türkiye'de Sosyolojinin Doğuşu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Doğan, N. (2022). *Ziya Gökalp'in Eğitim Kuramı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Duman, B. (1998). *Ziya Gökalp'in Bilim ve Siyaset Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Dumlupınar, M. (2023). *Ziya Gökalp'te Kültür Felsefesinin Temellendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Duran, M. (2011). *Türk Milliyetçiliğinin Üç İdeoloğu: İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura Ve Ziya Gökalp* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Durmuş, A. H. (1999). *Ziya Gökalp'e Göre Türk Aile Yapısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Emen, T. (2022). *Ziya Gökalp'te Kültür-Din İlişkisi ve Eğitime Yansımaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

Erdil M. (2021). *Türk Sosyologlarının Tasavvuf Çalışmalarında Problematik Alanlar Ziya Gökalp, Erol Güngör, Fehmi Sabri Ülgener ve Amiran Kurtkan Bilgiseven Örneğinde* (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.

Erdinç, Y. (2000). *Ziya Gökalp'te Millet Kavramı ve Milletleşme Süreci* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Erdoğan, S. (2023). *Türk Siyasal Hayatında Türk Milliyetçiliği Bağlamında Kadın Söylemi (Ziya Gökalp, Hüseyin Nihal Atsız, Alparslan Türkeş)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hitit Üniversitesi, Çorum.

Erkan, H.S. (2020). *Influence Of Ziya Gökalp's Nationalism Perspective On Turkish Foreign Policy (1923-1938)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Ersal, A. (2011). *Türkiye'de Ulus - Devlet Ve Ziya Gökalp - Mümtaz Turhan - Erol Güngör*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ertürk, P. (2023). *Ziya Gökalp Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa; Bursa Uludağ Üniversitesi.

Gümüş, F. (2022) *Ziya Gökalp'in 'Devlet Felsefesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Güneş, T. (1993). *The Concept of Islamism With in Ziya Gökalp's Sociology* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

İslam, İ. (1987) *Fikirleriyle Namık Kemal, Ziya Gökalp, Atatürk* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kara, İ. (1987). *Hüseyin Kazım Kadri, Ziya Gökalp ve Türkçülüğün Esasları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Karaca, N. (2004). *1923-1945 Arası Türk Sosyolojisinde Pozitivist Eğilimler* (Yayımlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Karadaş, Y. (2006). *Doğu'nun Batı'cı Üretimi: Ziya Gökalp'te Şarkiyatçılık* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Muğla Üniversitesi, Muğla.

Karahan, K.F. (2022). *Türkçülerin ve İslamcıların Kadına Bakışı (Ziya Gökalp ve Said Halim Paşa Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Karavaşan Y.E. (2017). *Ziya Gökalp'in Ahlak Felsefesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Karlı E. (2010). *The Concept of State in Said Haim Pasha and Ziya Gökalp* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, S. Z. (2021). *Yeni Türk Edebiyatında Toplumsal Kaygı Abdullah Cevdet, Mehmet Âkif Ersoy ve Ziya Gökalp'in Eserleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.

Kocaman, G. (2004). *Ziya Gökalp'in Din Eğitimi ile İlgili Görüşlerinin Tespit ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Korkmaz, U. (2012). *Pozitivizmin Türk Sosyolojisinin Kuruluş Sürecindeki Etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Mart, F. G. (2018). *Ziya Gökalp Sosyolojisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Namazova, A. (2017). *Ziya Gökalp ve Bahtiyar Vahapzâde'nin Şiirlerinde Vatan Mefhumu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

Namlı, İ. (2011). *Ziya Gökalp'in Düşüncelerinin İnkılap Tarihi Ders Kitaplarına Yansımaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

Ocakcioğlu, S. B. (1999). *Ziya Gökalp ve Erol Güngör Çizgisinde Türk Sosyolojisi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Odabaş, S. (1996). *Türk Sosyologların Yapıtlarında Beliren Dünya Görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Mersin Üniversitesi, Mersin.

Oğuz G. (2012). *Sosyolojik Yaklaşımlı Türk Milliyetçiliğinde Türk Modernleşmesi: Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Yılmaz Özakpınar* (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Olağ Ercan, S. (2020). *Ziya Gökalp ve Cemil Meriç'in Görüşlerinde Aydın ve Modernleşme Meselesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Osmanağaoğlu, C. (1995). *Ziya Gökalp'te Türkçülük Akımı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Öner, L. (2022). *Farabi'nin Devlet Felsefesiyle Ziya Gökalp'in Devlet Felsefesinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Iğdır Üniversitesi, Iğdır.

Övüç Çatal, F. (2022). *Bir Türk Aydını Olarak Ziya Gökalp'in Devlet-Siyaset Düşüncesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Özdemir, M.D. (2010). *Ziya Gökalp'in Şiirlerinde Dil, Milli Kültür, Aidiyet Kavramlarının Göstergebilim Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özel, Ş. (2020). *Bir Sorunsal Olarak Abdullah Cevdet, Ziya Gökalp ve Erol Güngör'de Batılılaşma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.

Özer, F.F. (2007). *Ziya Gökalp'in Şiir ve Mektuplarında Kadın ve Çocuk Eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Özer, K. (1995). *Ziya Gökalp Sosyolojisinde İslamcılık ve Modernizm* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Öztürk, E. (2010). *Prens Sabahaddin ve Ziya Gökalp'in Eğitim Görüşlerinin Karşılıklı Olarak İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özyurt, A.N. (2008). *Ziya Gökalp'in Halk Bilimi Çalışmalarındaki Yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Peker Alpay, G. (2019). *Diyarbakır Folkloru ve Kültürü Tarihçisi Şevket Beysanoğlu'nun Ziya Gökalp Literatürüne Katkısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Saygın, A. (2015). *20. Yüzyıl Türk Düşüncesinde Garbiyatçılık (Oksidentalizm) Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Serim, M. (2000). *Türk Sosyolojisinde Ziya Gökalp Geleneği ve Mustafa E. Erkal*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Solak, A. (2001). *Ziya Gökalp'in Eğitim Düşünceleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Şahin H. (2015). *Düzyazılarından Hareketle Ziya Gökalp'in Manzumelerinin Tematik Tahli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şahin, S. (2009). *İkinci Meşrutiyet Dönemi İktisadi Fikir Akımları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Taibi, A. (2018). *Türk ve Arap Milliyetçiliğinin Kökeni: Ziya Gökalp Ve Sâtu Bey* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Tazefidan, K. (2017). *Türkiye'de Kültürel Değişimin Göstergesi Olarak Batılılaşma: Ziya Gökalp ve Niyazi Berkes Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Tekerek, N. (2024). *Milli Edebiyat Dönemi'nde Eğitim Konusuna Ziya Gökalp, Yahya Kemal Ve Ömer Seyfettin Merkezinden Bir Bakış*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Telli, A. (2003). *Ziya Gökalp'in Din Eğitimine Tesiri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Toper, K. (2020) *Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura Ekseninde Türk Milliyetçiliği Öğretisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Atılım Üniversitesi, İstanbul.

Toptaş, M. (2023). *Ziya Gökalp'in Kültürel Türkçülük Düşüncesinde Sivil Din Yaklaşımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.

Tur E. (2019). *Temel Kavramları Üzerinden Ulus İnşa Sürecinde Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Turğut, F. (2021). *Türk Sosyolojisinin Disiplinel İnşası: Aktörler, Dönemler ve Temalar* (Yayımlanmamış doktora tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.

Tutar, K. (2014). *Ziya Gökalp'te Korporatizm ve Toplumsal Dayanışma Düşüncesinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara

Uçak, S. (2008). *Ziya Gökalp'in Eğitim Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ufuk K. (2019). *Islamist and Turkist Conceptualization of Nation in The Late Ottoman Period: A Comparison Of Mehmet Akif Ersoy and Ziya Gökalp* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.

Uğurlu H.N. (2019). *Ziya Gökalp'in Din Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Ulubey, Ö. (2008). *Toplumsal Dayanışmanın Sağlanmasında Eğitimin İşlevi: Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'in Görüşlerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Muğla Üniversitesi, Muğla.

Ulus, A. (2000). *Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'in Düşüncelerinin Karşılaştırmalı Olarak Sosyolojik Analizi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Ünal H.S. (2013). *Friedrich List, Ziya Gökalp and The National Economy Thesis in The Ottoman Empire* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Yakar, S. (2020). *Gaspıralı ve Gökalp'in Eğitim Anlayışları ve Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yanık, A. (1998). *Ziya Gökalp ve Cemil Meriç'te Kültür Ve Medeniyet Kavramı (Mukayeseli Bir Çalışma)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yaşar, Ö. (2011). *Ziya Gökalp, Hilmi Ziya Ülken ve Erol Güngör Örneğinde Dine Yaklaşımları ile Türk Aydını* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Yazgan, Ç.Ü. (2010). *Türk Sosyolojisinde 'Aydınlar' Üzerine Görüşler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Yıldız G. (2015). *Ziya Gökalp'in Eserlerinde Mitolojik Unsurlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Yiğit, M. (2006). *Ziya Gökalp'te İktidarın Meşruiyet Kaynağı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Niğde Üniversitesi, Niğde.

Yüner, M. (2009). *A Comparison of The Ideas of Ziya Gökalp and Yusuf Akçura on Turkism*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Zengin, H. (2021) *Ziya Gökalp'in Eğitim Düşüncelerinin Eğitime Yansımaları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul.

Zorlu, M. 2018 *Türkçülük Temelinde Türkiye Cumhuriyeti'nin İdeoloğu Ziya Gökalp* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Hitit Üniversitesi

Kaynakça

Bulut, Y. (2005). Türkiye'de Sosyoloji Sınıflamaları ve Ziya Gökalp. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(10), 91-103.

Danış, M.S. (2021). *1980 – 2000 Arası Türkiye'de Sosyolojinin Gündemleri ve Oluşum Dinamikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Durdu, Z. (2023), “Cumhuriyet’in Sosyolojisini Kurmak: Ziya Gökalp’te Modernleşme ve Kimlik”, *Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (6), 49-58.

Gönç Şavran, T., (2012), “Araştırma Probleminin Oluşturulması ve Uygun Yöntem ve Tekniklerin Seçilmesi” İçinde *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (Ed. Gönç Şavran Temmuz) ss. 106 – 144, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

- Gürsoy, Ş., ve Çapcıoğlu, İ. (2006). Bir Türk düşünürü olarak Ziya Gökalp: Hayatı, kişiliği ve düşünce yapısı üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47(2), 89-98.
- Kaçmazoğlu, H. B. (1999). *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Birey Yayıncılık
- Kaçmazoğlu, H. B. (2013). *Türk Sosyoloji Tarihi II: II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Karaarslan, F., ve Nacak, İ. (2014). Erol Güngör Düşüncesinde Muhafazakâr Temalar. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Sayı 39, 45 - 60.
- Karakaş, M. (2008). Ziya Gökalp'e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (11), 435-476.
- Karakaş, M. (2017). Ziya Gökalp: Düşüncesi ve İzdüşümleri. İçinde “*Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi: İsimler, Yönelimler, Bakışlar*” (Ed. Buçukcu Öner), s. 143 – 188. Ankara: Bibliyotek Yayınları
- Koyuncu, A. (2014). Türkiye’de Sosyoloji Ekolleri. *Sosyoloji Divanı*, 4, 65-96.
- Şan, M. K. (2014). Türk Sosyolojisinde Kültür ve Medeniyet Ayrımı. *Sosyoloji Divanı*, 4, 325-339.
- Toprak, Zafer (2020), *Atatürk, Kurucu Felsefenin Evrimi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yelken, R. (2014). Kurtarıcı ve Kurucu Bir Bilim Olarak Sosyoloji. *Sosyoloji Divanı* (Asırlık Sosyoloji Özel Sayısı), 4, 39-51.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikBilgiler?islem=2>

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %100